Oponentský posudek bakalářské práce

Název práce: Tvorba metodické příručky pro učitele ruského jazyka na základní škole
Autorka: Valerie Jakoubková, Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Olga Kesnerová Řádková, Ph.D.

Valerie Jakoubková si za cíl své bakalářské práce stanovila vytvoření ucelené metodické příručky pro učitele ruského jazyka na základní škole, do níž se rozhodla zahrnout pracovní listy s přehledy slovní zásoby a vybraných frází na zvolená témata, nové a neobvyklé komunikační situace. Jako součást práce bylo naplánováno i hodnocení metodické příručky učiteli ruského jazyka. Autorka se tedy rozhodla k odvážnému kroku, a sice zpracovat didakticky zaměřenou práci již v závěru bakalářského stupně studia. Takovým rozhodnutím na sebe ovšem vzala obtížný úkol; ještě před tím, než měla možnost studovat didaktiku cizího jazyka a seznámit se s jejími zásadami, usiluje v bakalářské práci o jejich praktickou aplikaci. Volbu takového tématu chápu jako projev zájmu o učitelskou profesi, nicméně nevýhody této volby jsou zřejmé. A bohužel se zřetelně projevují i v práci Valerie Jakoubkové. Výběr didaktického tématu je žádoucí, nicméně posuzovaná práce spíše podporuje názor, že s prací tohoto typu by bylo vhodnější vyčkat až do navazujícího stupně studia.

Výuka dalšího cizího jazyka přináší řadu zajímavých didaktických problémů, v souvislosti s přípravou nového rámcového vzdělávacího programu a také s diskusí o místě dalšího cizího jazyka v učebních programech základních škol se často debatuje o odlišném přístupu k výuce dalšího cizího jazyka ve srovnání s cizím jazykem prvním, tedy zpravidla anglickým. Také Česká školní inspekce v Tematické zprávě k výuce dalšího cizího jazyka pro roky 2023, 2024 uvádí:

„Vzdělávání v cizím jazyce předpokládá dosažení úrovně A2, ve vzdělávání v dalším cizím jazyce jde o dosažení úrovně A1. To znamená, že je důraz kladen na ústní komunikaci a vytváření základu (zejména ve fonetice a syntaxi) pro další osvojování jazyka. Cílem je rovněž rozvoj jazykového povědomí ve vztahu k mateřskému jazyku, případně dalším jazykům. Další cizí jazyk se žáci navíc začínají učit obvykle až ve věku, kdy se výrazně mění jejich potřeby a zájmy. Tomu je rovněž potřeba přizpůsobit témata i metody, aby výuka byla motivující a úspěšná. Na druhou stranu žáci již mají zkušenost se studiem cizího jazyka a je vhodné podpořit je v reflexi a využití získaných učebních strategií a metod, jež se jim osvědčily.“ (Výuka dalšího cizího jazyka. Tematická zpráva, str. 15)

Za důležitý považuji především důraz na zohlednění věku, v němž se žactvo začíná učit další cizí jazyk, na proměňující se potřeby a zájmy, a také na předchozí zkušenost se studiem cizího jazyka. Ráda konstatuji, že se autorka ve své práci pokusila zohlednit právě věk žáků.

Tento pokus však vyznívá velmi povrchně, příčinu vidím v chybějící zkušenosti s výukou a také v tom, že si autorka nemohla své nápady bezprostředně vyzkoušet v praxi. V závěru práce autorka zmiňuje svou „plnou roční praxi ve školství“, v předchozím textu ale nikde neuvádí, jaké předměty vyučuje, nepíše ani o tom, že by vlastní výukové materiály měla možnost sama ověřit ve výuce.

Bakalářská práce má přehlednou strukturu, tzv. teoretická část se skládá ze tří kapitol, v nichž autorka velmi obsáhle definuje metodickou příručku, didaktické prostředky, dále pracovní listy, jejich typy, funkce, dokonce výhody a nevýhody, nakonec i RVP ZV. Za zcela zbytečnou považuji podkapitolu 3.4.1 Nástroje na tvorbu výukových materiálů, v níž autorka uvádí krátké anotace několika aplikací, jež jsou využitelné ve škole. V tzv. praktické části pak předkládá vlastní metodickou příručku, tedy nejprve metodické pokyny a následně i konkrétní pracovní listy, k nimž se tyto pokyny vztahují. Poslední podkapitola praktické části je nazvána Výzkum a shrnuje odpovědi pěti vyučujících na dotazník, který zjišťoval jejich názory na uvedenou metodickou příručku. V příloze je pak uveden dotazník a také fotografie jednoho vyplněného pracovního listu. Práce je rozsáhlá, výrazně překračuje požadovaný rozsah bakalářských prací.

Ze seznamu literatury (je netradičně rozdělen na použitou a prostudovanou) vyplývá, že autorka použila množství učebních textů z obecné didaktiky i textů věnovaných didaktice cizích jazyků, dále prostudovala učebnice ruského jazyka používané v českých školách i metodické příručky. Už v teoretické části se dopouští terminologických chyb a problematických formulací. Značná formulační i myšlenková povrchnost je patrná např. v podkapitole věnované výhodám a nevýhodám pracovních listů. Mezi „nespočet výhod“ řadí autorka poutavost a zajímavost pracovních listů, k nevýhodám pak nadměrné používání pracovních listů při výuce nebo nezábavnost úkolů v pracovních listech (str. 22). To jsou ovšem výhody/nevýhody konkrétních nepovedených pracovních listů, nikoli pracovních listů jako takových. Nejde tedy o výhody/nevýhody PL, ale chyby, kterých se mohou dopustit jejich autoři, případně vyučující, kteří je využívají. Bylo by dobré, aby si k obhajobě studentka připravila přehled skutečných obecných výhod, případně i nevýhod pracovních listů jakožto didaktického prostředku. Co má autorka na mysli tvrzením „Didaktickým prostředkem se může stát i sám cíl“ (str. 10)? Ráda bych, aby autorka podrobněji vysvětlila také větu „Základními prvky (textových pomůcek?) jsou verbální ilustrace, například instrukce a pokyny“ (str. 13). Je samozřejmě možné, že některé z uvedených formulací vycházejí

z použité literatury, nicméně autorka by měla být schopna nedůslednosti učebních textů identifikovat a kriticky s nimi pracovat, nikoli je nekriticky přejímat.

V tzv. praktické části, ve vlastní metodické příručce, narůstá počet terminologických chyb („komunikační znalosti“ – str. 34) i stylistických neobratností, které bohužel velmi snižují celkovou úroveň práce. Namátkou uvádím příklad ze str. 34: „Jednou z výhod pracovních listů je možnost práce s nimi.“, „Pracovní listy nejsou v jednotném grafickém stylu z hlediska rozmanitosti a udržení pozornosti žáků.“ V práci se vyskytují i jazykové chyby, a to i v pracovních listech, jimž měla autorka věnovat maximální pozornost. Není přípustné předkládat žákům předem připravené materiály, které obsahují jazykové chyby, je politováníhodné, že takové materiály studentka poskytla vyučujícím základních škol jako pomůcku k práci. Namátkou vybírám: Изучаю в Интернете. (55) Моя сестра учиться в колледже. На стадионе учусь уграть в футбол. (59) уборка квартири (66), ме́дсестро́й, я хочу у́читься (71), вре́мя года́ (76).

Na kvalitu této pomůcky se autorka dotazovala v poměrně rozsáhlém dotazníku, na jehož závěrečné, třetí (!) straně se čtyřikrát dopustila chyby ve shodě podmětu s přísudkem. Závěrečná věta dotazníku má následující podobu: „Pokud je něco na co jsme se nezeptali a vy chcete dodat, zde prosím.“ (str. 104)

Z metodických pokynů je patrná autorčina nezkušenost, ale také nesystematičnost. Za problematický považuji opakovaný důraz na rychlost při vyplňování pracovních listů; právě neustálé soutěžení v rychlosti patří k nešvarům českých základních škol. Ve většině případů není vůbec žádoucí vybízet žáky ke snaze být nejrychlejší. Text je na mnoha místech formulován velmi nedbale: „Ten, kdo umí azbuku, ten se bude rychleji orientovat.“ (str. 36) Nabízí se otázka, zda ten, kdo neumí azbuku, se bude orientovat pomaleji.

Proč autorka používá místo slova učitel, případně vyučující slovní spojení pedagogický pracovník? PL č. 2: „Pomáhá žákům orientovat se v slovíčkách pomocí obrázků a pedagogickému pracovníku usnadňuje komunikační situace.“

Proč autorka opakovaně využívá novotvar „rekomandujeme“ místo českého doporučujeme? Text metodických pokynů místy působí, jako by byl neobratně přeložen z cizího jazyka. Mám na mysli následující a mnohé další formulace:

PL je zaměřen především na gramatiku, protože v ruštině je slovní spojení „jezdit na čem“. (str. 40)

PL č. 6 „Slouží k procvičování gramatiky, pochopení ženského a mužského rodu, výstavby ruské věty, vytvoření kladné a záporné věty. …. Na konci hodiny silně doporučujeme shrnout žákům gramatiku do sešitu. … Žák se podvědomě učí časování sloves, skloňování podstatných jmen, stupňování přídavných jmen.“ – Toto vše v rámci jednoho pracovního listu pro 7. ročník základní školy! Nicméně věnovat zvláštní pozornost tomu, aby čeští žáci pochopili ženský a mužský rod, je zbytečné.

PL č. 7 „Název: Ach ty slovesa“

„Pedagogický pracovník vysvětluje žáku gramatiku slovesa učit se, společně celá třída doplňuje správná slovesa a ke konci čte pedagogický pracovník text se správnými přízvuky. … Na další hodině může pedagogický pracovník vyčasovat slovesa do sešitu a zkoušet žáky číst na známky pomocí PL.“

Proč se u PL č. 9 objevuje rozlišení „časového hlediska“ pro jazykovou a nejazykovou skupinu? Jaké skupiny má autorka na mysli? V přechozích pracovních listech takové rozlišení uvedeno není.

PL č. 10 (pedagogický pracovník) „uvádí příkladné věty, kde se právě tyto fráze objevují, aby žáci vyvozovali z významu. Žáci převedou fráze do českého mateřského jazyka…“

PL č. 14 „Z PL doporučujeme dát známku jako samostatnou práci v hodině.“

Jaká je očekávaná odpověď na otázky k PL 16: „Jaké dva kalendáře na světě existují? Jaký kalendář máme mi (!) v České republice? Jaký se používá v Rusku?“

Jak rozumět větě na str. 48 „Zároveň nám konverzace a komunikační situace poskytují zpětnou vazbu či projevují neverbální komunikaci.“

Na str. 49 autorka uvádí: „Námi vytvořená slovní zásoba vznikla v důsledku nedostatečnosti slovní zásoby některých učebnic. Snažili jsme doplnit slovní zásobu o neologismy z doby pocovidové.“ Je nezbytné, aby výběr slovní zásoby, stejně jako vybraných frází při případné obhajobě podrobněji komentovala. Slovní zásoba působí totiž především jako nahodilý výběr, zcela nesystematicky umístěný na stránku, bez jakéhokoli zřejmého autorského záměru. Někdy výběr a řazení frází vytváří nechtěný komický efekt, např. u tématu volný čas, ale nejen tam. V tematickém okruhu Můj rok jsou uvedeny ve slovní zásobě názvy dnů v týdnu a názvy měsíců. Skutečně existuje učebnice, která tyto názvy opomíjí?

Bohužel i grafické zpracování pracovních listů je na velmi nízké úrovni, obrázky jsou nezřetelné, nepřehledné.

Hlavním nedostatkem, na který opakovaně upozorňovaly i respondentky ve svých odpovědích, je přílišná náročnost většiny aktivit. Převážná většina vytvořených pracovních listů není vhodná pro využití na základní škole. To dokládá i kopie vyplněného pracovního listu na str. 101, listu, jehož úkoly patří k nejsnazším.

Bakalářská práce Valerie Jakoubkové vykazuje velmi podstatné nedostatky, terminologické chyby, jazykové chyby, je nedbale zformulovaná, pracovní listy neodpovídají úrovni, pro kterou mají být určeny. Je politováníhodné, že tuto práci autorka prezentovala ve školách.

Bakalářskou práci Valerie Jakoubkové nedoporučuji k obhajobě.

Navrhované hodnocení:

v Hradci Králové, 11. 6. 2024 Mgr. Jana Kostincová, Ph.D.